

HADİMÎ KÜTÜPHANESİ

Türk-İslam medeniyetinde ilim ve kültür müessesesi olan kütüphanelere büyük önem verilmiştir. Bizim vakıf medeniyetimiz içerisinde en önemli vakıf eserlerinden birisi kütüphanelerdir. Bu mekânlar bilginin korunmasına, aktarılmasına ve çoğalmasına büyük hizmet etmiş ve etmeye de devam etmektedir. Hadimî Kütüphanesi de bu önemli eserlerdendir.

Hadimî Kütüphanesi bugün, Taşpınar Mahallesi, Hadimi Caddesi No. 69'da bulunmaktadır. İnşa kitabesi mevcut olmayan binayı Daru's-Saâde Ağası Beşir Ağa yaptırmıştır.⁽¹⁾ Giriş kapısı üzerinde-

Bekir ŞAHİN

ki mermer bir levhada 21.08.1951 tarihinde dönemin Konya Valisi Kemal Hadimli tarafından tamir ettirildiği kayıtlıdır. 1951-1954 yılları arasında esaslı bir tamir görmüştür.⁽²⁾ Hâlen kütüphane olarak kullanılan bina; Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 20.11.1988 tarih ve 3376

numaralı kararıyla tescil edilmiştir.⁽³⁾ Klasik dönem mimari özelliklerini taşıyan bina, kare planlı, kubbeli bir yapıdır. Kubbe daha sonra kırma çatı ile kapatılmıştır. Kuzey duvarı sağır tutulmuş; güneyde üç, doğuda iki pencere ile aydınlatılmıştır. Giriş kapısı kuzey duvarına açılmaktadır. Bu cephede bir ışık penceresi de bulunmaktadır. Binanın 1740'lı yıllarda yapıldığı düşünülmektedir.⁽⁴⁾ Hadimî'nin doğup büyüdüğü evin önünde tuğla, horasan kireç harcı, yığma, kübik örme kemer ve tek kubbeli küçük bir binadır. Bu kütüphane "Şehdi Osman Efendi Kütüphanesi" diye de anılmaktadır.⁽⁵⁾

(1) Hacı Beşir Ağa, harem ağalarının en meşhurlarından biri olup, XVII. yüzyılın ortalarında doğmuş, küçük yaşta zenci köle olarak İstanbul'a getirilmiş ve kızlar ağası Yapraksız Ali Ağa'nın yanında yetişmiştir. 1705'de saray hazinedarı olmuş, 1713'te önce Kıbrıs'ta, sonra da Mısır'da ikamete mecbur edilmiştir. Daha sonra affedilerek Hicaz'a gönderilmiş ve Şeyhül-Haremlik makamına getirilmiştir. 1717'de İstanbul'a çağırılarak Dârü's-saâde ağası olarak tayin edilmiş, On üç yıl III. Ahmed, on yedi yıl da I. Mahmud dönemlerinde olmak üzere toplam otuz yıl bu görevde kalan Beşir Ağa, 3 Haziran 1746'da vefat etmiş ve Eyüp'teki türbesine defnedilmiştir (Abdülkadir Özcan, "Beşir Ağa", DİA, C. V, İstanbul 1992, s. 555.) Yaşar Sarıkaya, Ebu Said El Hadimî: Merkez ile Taşra Arasında Bir Osmanlı Âlimi, İstanbul 2008, s. 125).

(2) Numan Hadimioğlu, Hadim ve Hadimiler Bibliyografyası, Ankara 1983, s. 110.

(3) Haşim Karpuz, Türk Kültür Varlıkları Envanteri, C. III, s. 1844-1845.

(4) age. s. 1884.

(5) İzzet Sak, "Şehdi Osman Efendi'nin Hâdim

Şehdî Osman Efendi'nin vakfettiği kitapları üzerindeki mührü

Osmanlı'da XVII. yüzyıldan itibaren Anadolu'nun küçük köylerine kadar yaygınlaşan medreseleşme hareketi ile birlikte bilhassa İstanbul'da biriken kitap külliyatlarını Anadolu'ya aktarma çabalarını görmekteyiz. Özellikle Osmanlı devlet adamları Anadolu'daki küçük kasaba ve köylere kadar medreseler, kütüphaneler yaptırmışlar ve buralara kitaplar vakfetmişlerdir. Bu kişilerden biri de; Darü's-saâde Ağası Hacı Beşir Ağa'dır. Şeyhü'l-Harameyn iken tanıştığı Hadimî ile olan dostluğunu ölünceye kadar sürdürmüş ve hayatta iken Hadim'e bir de kütüphane yaptırmıştır. Hadimî ile dostluk kuran devlet adamlarından bir diğeri Divân-ı Hümâyün Hâceğânından Akovalı Şehdî Osman Efendi'dir. Osman Efendi, Hadimî ile olan dostlukları sebebiyle Hadimî'nin ölümünden kısa bir süre önce Hadimî Kütüphanesi'ne 447 cilt kitap vakfetmiştir.⁽⁶⁾ Ayrıca Osman Efendi daha sonraki tarihlerde 6 kitap daha vakfetmiştir. Osman Efendi vakfiyesinde bu kitapları Hadimî Kütüphanesi'ne ve eş-Şeyh es-Seyyid Muhammed el-Hadimî'nin talebelerine vakfettiği ifade edilmektedir.

Bu kitaplar arasında Selçuklu Döneminden itibaren yazılmış, ilmî değeri çok büyük el yazması kitaplar da bulunmaktadır. Hatta bu kütüphanenin daha sonraki tarihlerde "Hadim

Kazası'nda Şehdî Osman Efendi Kütüphanesi" diye de adlandırıldığı görülmektedir.⁽⁷⁾

Hadimî Kütüphanesi Konya ve çevresinin çok önemli ilim ve kültür merkezi hâline geldiği bilinmektedir. Kütüphanedeki eserler konu itibariyle İslami bilim dallarının hemen hemen hepsini kapsamaktadır. Tefsir konusunda, alanında temayüz etmiş İbn Abbas, Beyzavî, Ebussuud, Razî, Zemahşeri gibi büyük âlimlerin tefsirleri, hadiste, başta Kütüb-ü Sitte olmak üzere önemli bir çok hadis kitapları, Fıkıh alanında, usul-i fıkıh kitaplarının yanında fetva mecmuaları, miras hukukuyla ilgili eserler, Devvanî, Taftazanî, Şerif Curcanî gibi önemli kelimcilerin eserleri, şerhler, haşiyeler, Felsefeye dair eserlerle, birlikte Gazalî'nin İhyası, Hz. Mevlana'nın başta mesnevisi olmak üzere diğer eserleri, Birgivi'nin Tarikat-ı Muhammediye'sinden Yazıcızade'nin Muhammediye'sine kadar pek çok eser bulunmaktadır. Tasavvuf, şiir ve edebiyat alanındaki eserler de dikkat çekmektedir.

Konya'nın bir köyünde yetişen Muhammed Hâdimî ilim geleneği açısından saygın bir aileye mensuptur. O dönemde medreseleri ile öne çıkan Konya'da yetişmiştir. Konya'daki eğitim faaliyetlerinin arkasında Nakşibendî tarikatına mensup mutasavvıflar bulunmaktadır. Hâdimî ise mutasavvıf bir medreseli olarak talebeleri, eserleri, sahip olduğu altyapı malzemesi ile dikkat çekecek niteliktedir.

Muhammed Hâdimî'nin ilmî seviyesi, yazdığı eserleri, yaptığı hizmetleri bu kütüphaneyi daha da anlamlı kılmaktadır. Burada Hâdimî'nin şahsında ortaya çıkan mesele, Osmanlı ilmiyesine dair sahip olduğumuz bilgilerin taşra için de geçerli olduğunu göstermektedir diye biliriz. Adeta ilmiye konusunda İstanbul ile

Kütüphanesi'ne Vakfettiği Kitaplar", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 10, Konya 2003, s. 91.

(6) Yaşar Sarıkaya, age. s. 267.

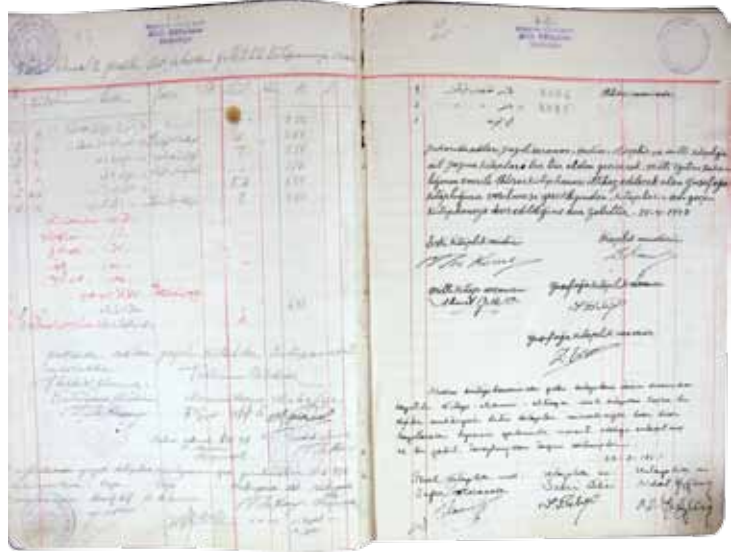
(7) İzzet Sak, agm. s. 92-96.

taşra arasındaki farkı ortadan kaldırdığı düşünülebilir. Hâdimî'nin bütün bu çalışmaları organize etmesi, İstanbul'dan bağımsız olarak yeni ilişki ağları oluşturması kendisini dikkate değer kılmaktadır.

Hâdim Kütüphanesi'ne görevli olarak Hâdimî'nin çocukları ve torunları arasından atama yapılmıştır. es-Seyyid Mehmed; 27 Zilhicce 1256/1841 tarihli bir berât ile bi'l-iştirâk günlüğü on beş akçeye hâfız-ı kütüb-i evvel olarak ve es-Seyyid Ahmed Sa'îd ibn-i el-Hac Numan Efendi günlüğü on akçeye nâzır-ı kütüphanê olarak tayin edilmişler, ancak ikisi de arka arkaya Hakk'a yürüyünce, 13 Şevvâl 1283/1867 tarihinde Mehmed Efendi'nin yerine 43 yaşındaki es-Seyyid Numan, 41 yaşındaki es-Seyyid Abdullah, 31 yaşındaki es-Seyyid Abdurrahman ve 27 yaşındaki es-Seyyid Sa'îd Efendi adındaki çocukları ve es-Seyyid Ahmed Sa'îd Efendi'nin yerine oğulları 35 yaşındaki Mehmed Efendi ve 21 yaşındaki Numan Efendi (bu Numan Efendi uzun süre Hadim Rüştüyesinde muallim-i sâni olarak görev yapan ve eski Hâdim müftüsü Ahmed Sa'îd Hadimioğlu'nun babasıdır) hâfız-ı kütüb-i evvel ve nâzır-ı kütüphanê olarak bi'l-iştirâk tayin olunmuşlardır (KŞS, 91/215-2).⁽⁸⁾

Erken tarihli Konya sâlnamelerinin çoğunda, Hadim'de bir kütüphanê ve kütüphanede 544 adet kitap mevcut olduğu kaydedilmekte iken⁽⁹⁾, daha geç tarihli bir salnamede ise, bu kütüphanede 740 yazma, 120 nadir matbu eser olduğu ifade edilmektedir.⁽¹⁰⁾

Numan Hadimioğlu: "Kütüphanede bulunan yazma ve basma eserlerin tamamı 28 Şubat 1935'de Konya

valisi Cemal Bardakçı'nın görevde bulunduğu dönemde Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi'ne götürülmüştür. Bu kütüphanenin kataloglarında tarafımızdan yapılan araştırmalarda, 5 numaralı katalogun 73-167. sayfalarında 6880 ile 7594 numaraları arasında 1125 kitabın Hadim Kütüphanesi'nden geldiği tespit edilmiştir."⁽¹¹⁾ demektedir. Numan Hadimioğlu'nun bu tespitini incelediğimizde anılan tarihte getirilen kitap sayısının 943 olduğunu tespit ettik.

Ayrıca kitaplar Hadim'den götürüldüğünde Yusuf Ağa Kütüphanesi'ne değil Millî Kütüphaneye teslim edilmiştir. Daha sonra Müze Kütüphanesi'ne taşınmış, 1947'de de Karaman ve Akşehir'den gelen kitaplarla birlikte Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ihtisas kütüphanesi olarak ittihaz edilen Yusuf Ağa Kütüphanesi'ne teslim nakledilmiştir.

Yusuf Ağa Kütüphanesi demirbaş defterlerindeki incelememizde Hadim Kütüphanesi'nden gelen kitap sayısının 1.126 olduğunu gördük. Bu sebeple 1935 tarihinden sonra da Hadim Kütüphanesi'nden kitapların

(8) İzzet Sak, "Osmanlı Döneminden Günümüze Hadim", Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 4, Konya 1997, s. 169-180.

(9) Konya Vilayet Sâlnâmesi, 1301, s. 58; 1302, s. 183; 1304, s. 247; 1305, s. 246; 1307, s. 221; İzzet Sak, 2003, s. 92; DİA, C. XV, İstanbul 1997, s. 24.

(10) Konya Vilayet Sâlnâmesi, 1317, s. 159.

(11) Numan Hadimioğlu, age., s. 111.

geldiğini düşünmekteyiz. Ayrıca Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde özellikle Konya İl Halk Kütüphanesi Feridun Nafiz Uzluk Bölümü'nden devir olarak gelen kitaplar arasında Hadim Kütüphanesi'nin mührünü taşıyan kitaplar da vardır. Yine Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde değişik zamanlarda farklı kişilerden satın alınan kitaplar üzerinde Hadimî Kütüphanesi ve Medresesine vakfedildiğine dair vakıf kaydı ve mührü bulunan çok sayıda kitaba rastladık. Hâlâ farklı kişilerin ellerinde Hadimî Kütüphanesi ve Medresesine vakfedilen çok sayıda kitabın bulunduğunu düşünmekteyiz.

Hadimî Kütüphanesi'ne ait olduğu düşünülen kitapların tamamının zahriyeleri tarafımızdan incelenmiştir. Kitapların ekserisinde vakıf kaydına, vakıf mührüne rastladık. En çok da Osman Şehdi'ye ait vakıf mührünün olduğunu gördük.

Hadimî Kütüphanesi vakfiyesiyle birlikte çok sayıda şahsi kitap bağışlarının olduğu görülmüştür. Hacı Ömer Karapınârî, Hacı Mahmud, İbrahim Paşa Medresesi Müderrisi Ahmed, Edirne Kalender Medresesi müderrisi Mehmet b. Mustafa, Mahmud b. Hasan, Aşağı Hadim'den Mustafa Efendi, İstanbul Sultan Mustafa Medresesi Müderrisi Muhammed b. Mu-

ammed, es-Seyyid el-Hac İsmail Hadimî, Civar-ı Hadim Medresesinde Tullab-ı ulumdan Kadınhanılı Abdurrahman Efendi bu bağışçılardandır.

Kitapların bazılarında “Medrese talebelerine vakıftır.” şeklinde vakıf olduğu belirtilmiş, ancak vakfedenin ismi yazılmamıştır.

Rehin olarak bırakılan, ancak sahibi tarafından alınmayan kitaba da rastlanmıştır: “Mernekli (Kızılkaya) el-Hac Mustafa Efendi Mutavel mukabilinde rehindir.” notu düşülmüştür (Demirbaş No: 6986).

Bu kitaplar arasında Ebu Said el-Hadimî'nin şahsına ve çocuklarına ait kitaplara da rastlanmıştır. Bu kitaplarda: “Numan Efendi'ye isabet etmiştir, Said Efendi'ye isabet etmiştir, Numan Efendi b. Said Efendi'ye isabet etmiştir” şeklinde kayıtlara rastladık. Bu kayıt bulunan kitapların Ebu Said el-Hadimî Hazretlerinin çocuklarına ait olduğunu düşünüyoruz. Bu kitapları babalarının vefatından sonra aralarında miras olarak paylaştıkları esnada bu notları yazdıklarını tahmin etmekteyiz.

Kitaplara sanat yönüyle baktığımızda; tezhipli kitapların az sayıda olduğu görüldü. Genellikle tezhiplerinin de basit tezhip olduğunu müşahade ettik. Cilt sanatı açısından da önemli cilde pek rastlanmadı. Hat sanatı açısından da kayda değer eserin az sayıda olduğu görüldü.

Hadimî Kütüphanesi; Ebu Said el-Hadimî'nin yaşadığı dönemde Konya ve çevresinin eğitim tarihinin ortaya çıkarılmasında önemli verileri içermektedir. Özellikle kitaplardaki zahriyelerin incelenmesi hâlinde yerel tarihe ışık tutacak önemli verilerin bulunduğu kanaatindeyiz. Yine bu kitaplar içerisinde zamanın bilim tarihini ortaya koyacak eserlerle birlikte o dönemdeki kitap sanatlarıyla ilgili materyallere de rastlamak mümkün olacaktır.

“MUHAMMED KUDSÎ EL-BOZKIRÎ” (MEMİŞ EFENDİ)

Memiş Efendi, Anadolu’da yetişen âlim ve velilerin büyüklerindedir. Soyundan da pek çok büyük ilim adamları yetişti. Bir zamanlar onun Osmanlı topraklarında kırkın üzerinde halifesi irşat görevini sürdürdü. Yakın zamana kadar İstanbul halifesi Feyzullah Efendi’den gelen kolun faaliyeti devam ediyordu.

1994 veya 1995 yılı idi. İstanbul’da bulunduğum sıralarda damadım bir gün: “Bugün birlikte muhterem bir zatı ziyarete gidelim” demişti. O yıllarda, “Baha Veledden Günümüze Konya Âlimleri ve Velileri” isimli kitabım yeni çıkmıştı. Bu kitabımdan yanıma bir tane alıp o zata götürdüm. Kitabı verdiğimde heyecanla kitabı karıştırmaya başladı. Bir şeyler arıyordu. Meğer kitapta Memiş Efendi’yi arıyormuş. Aradığını bulunca son derece memnun oldu. Bu zatın yanında üç-dört saat kadar kaldık. Güzel bir sohbet oldu. Konu hep Memiş Efendi, İstanbul halifesi Feyzullah Efendi ve kolun temsilcilerinden Küçük Hüseyin Efendi üzerinde yoğunlaştı. Bunlarla ilgili pek çok bilgi verdi ve menkıbeler nakletti. Feyzullah Efendi kolunun son temsilcisi ve musikişinas bir zat olan Cahit Bey, gerçekten derya bir insandı. Hazırlıksız gitmiştik, yanımızda ne defter vardı ve ne de teyp. O gün konuşulanları kaydedemedik. Hâlâ buna üzülürüm. Bu zatı bir daha ziyaret etmek

nasip olmadı. Cahit Bey de beş altı yıl sonra vefat etti.

Son on-on beş yıl içerisinde Konya’da Memiş Efendi ve ailesi ile ilgili bir hayli yayın yapıldı. Bunların en kapsamlısı, Dr. İsmail Bilgili ile Ahmet Çelik’in çalışmaları oldu. Hem yayınlar, hem de yıllardır Memiş Efendi’nin tanıtımı ile ilgili olarak Konya ve Çavuşta yapılan toplantılara İzi Süt A.Ş. sahipleri maddî, manevî destek verdiler. Hayr’ül-halef torunlar böyle olur. Gayretlerini her türlü takdirin üzerinde görüyoruz. Bugün onların gayretleri sayesinde Memiş Efendi’nin tanıtılması hususunda bir hayli mesafe kat edilmiş bulunuyor.

Okuyucularımız, *Akademik Sayfalar*’ımızdaki yazılarından ve kitap çalışmalarından İsmail Bilgili ile Ahmet Çelik Beyleri yakinen tanıyorlar. Araştırmacı kolay yetişmiyor. Bu yola baş koyan insan sayısı da çok az. Bu konuda maalesef Üniversite bile beklenileni veremiyor.

Ahmet Çelik Bey, ciddi ve iyi bir araştırmacı. Bir araştırmacıda bulunması gereken bütün özellikleri haiz. Bir genç avukat Serdar Ceylan Bey de bu konuda gelecek vaat ediyor. Bu arkadaşların ileride büyük araştırmalara imza atacaklarına ve eserler ortaya koyacaklarına inanıyorum. 15-20 yıl adar önce bir akademisyen arkadaş hakkında da aynı şeyleri söylemiştim. Söyledi-

ğim gibi çıktı. O da ortaya ciddi eserler koydu. Önemli olan sonunda nefse mağlup olmamaktır.

Bu iki yazarımızın daha önce de Memiş Efendi ile ilgili çalışmaları olmuştu. Şimdi Memiş Efendi ile ilgili bu çalışmalarını yeniden ele alarak daha geniş bir şekilde, “Muhammed Kudsî El-Bozkırî” adıyla neşrettiler.

Yazarların, Önsöz’lerinde de ifade ettikleri gibi, İslâm tasavvufu, “İnsanı olgunlaştırıp yücelmesini hedefleyen Kur’an-ı Kerim ve sünnet-i seniyyeden kaynaklanan ve insanın hâl eğitimi ile ilgilenme metodu” dur. Bu düşünce asırlarca, toplumu eğiten ve ayakta tutan bir unsur olarak görevini ifa etti. Gü-

nümüzde bu düşünceden uzaklaşılmasının topluma faturası çok ağır oldu. Bu da üzerinde durulması gereken bir bahs-i diğer.

Elimizdeki eser (Muhammed Kusî el-Bozkırî), bir giriş, dört bölüm ve eklerden oluşmuştur. Giriş bölümünde (15-34), Nakşibendî tarikatına, tasavvuf ve medrese eğitimi esaslarına temas edilmiştir.

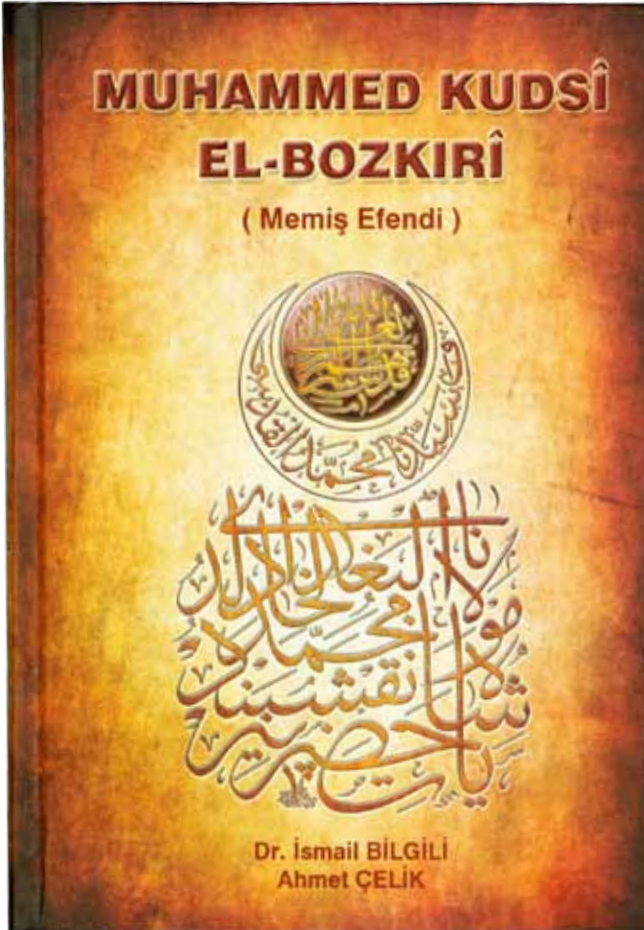
Birinci bölümde (39-94), Memiş Efendi’nin hayatı ve ailesi, ikinci bölümde (95-166), Memiş Efendi’nin hocaları ve talebeleri, üçüncü bölümde (145-166), Memiş Efendi’nin Torunlarının eğitim hizmetleri ve Islâh-ı Medaris, dördüncü bölümde (167-201) ise, Memiş Efendi’nin tasavvufi ve ilmî silsilesi, mektupları şemali, ahlâkı ve menkibeleri üzerinde durulmuş. Kitabın sonunda da ekler verilmiş.

Islâh-ı Medaris bile, üzerinde ciddiyetle durulması gereken bir yüksek eğitim kurumudur. Etkisi yakın zamanlara kadar devam etmiştir.

Kitabın muhtevasına girmek, eserden bölümler nakletmek istemiyorum. Memiş Efendi ile ilgili olarak ortaya konan bu eser, her Konyalı tarafından mutlaka, hem de tekrar tekrar hazmedilerek okunmalıdır.

Tamamı 262 sayfadan oluşan kitap muhteva, tertip, baskı, kâğıt ve cilt bakımından mükemmel bir eser. İsteyen herkes yazarlarından ve İzi Süt’ten bu güzel esere ulaşabilir. Başta yazar dostlarımız olmak üzere, kitabın hazırlanmasında emeği geçen herkesi candan kutluyorum. Özellikle de İzi Süt sahiplerini... Pek çok eser, kaynak bulunamadığı için basılamıyor.

Yazarlarımızın böyle daha nice güzel eserler vermesi dileklerimizle.

ÇENEN ÇEKİLSİN E Mİ!

Hatice TEKİN

Büyüklerden duyardım. Gözlerini kocaman kocaman açarak:

- Aman ha! Derlerdi.

- Aman dilinizi alıştırmayın. Günün birinde olur olmaz yerde sarf edersiniz. Bir kere uyanmaya görsün, ne yaparsanız yapın, durmaz artık.

Sonra sözleşmiş gibi dillerini çıkarıp acıtıncaya kadar ısırırlardı. Sözlerini dinledim. Yıllarca bu bedduayı dile getirip ona can vermedim. Ta ki o güne kadar...

Bahçedeki çocukların gürültüsü yüzünden, perişan bir haldeydim. İçimi kemiren seslerini daha az duymak için gün boyunca arkadaki penceresiz, karanlık odada oturmaktan bıkmıştım. Bir gün değil, beş gün değil.

Hele o komşu kız yok mu? İnanın onu sevebilmek veya en azından hoş görebilmek için kendimi çok zorladım. Ne yanaklarında öpme isteği uyandıracak tatlı, yumuşak bir pembelik vardı; ne gözlerinde merhamet hissi duymamı sağlayacak çocuksu, masum bir bakış. "Çocukken hepimiz, bir şekilde etrafımızdakileri çileden çıkartmadık mı?" Dediğinizi duyar gibiyim. Haklısınız. Kimimiz haşarıydık, kimimiz şımarık ama bu saydıklarımın bir düzinesini peş peşe sıralasam, komşu kızı tarif etmek için yine de kâfi gelmez.

Görünüştü herhangi bir kız ço-

cuğundan farklı değildi. Kıvrıkcık, havuç rengi saçları vardı. Taktığı çeşit çeşit tokalarından bir tanesi bile kaybolsa eksikliğini hemen hisse-der, daima yanında taşıdığı küçük çantasından yenisini çıkarıp takardı. İri gözleriyle kocaman kocaman bakardı. Cam bir bilye kadar sert, duygusuz. Yassı yüzü ancak öfkelenildiği zaman çocuksu bir ifadeye bürünürdü. İncecik dudaklarını, ağzının bir yanına toparlayıp gamzesini çukurlaştırdığında bilirdik ki çok öfkeli. Birazdan tiz sesiyle, etinden et koparılmış gibi bağırıp insanın içini kamaştıracak.

Bütün gün onun kahrını çeken annesine acırdım. Hem acır, hem de böylesine sessiz bir kadının, bu çocuğu hak etmek için ne yaptığını düşünürdüm.

O gün hava çok sıcaktı. Çocuklar bahçede gürültülü bir biçimde oynadıkları halde dayanamayıp pencerelerin hepsini açtım. Rutubetli hava o kadar ağırdı ki ancak bir yürüyen olursa yer değiştiriyordu. Mutfak pazaryerine dönmüştü. Oraya buraya bırakılmış şişeler, büzülmüş meyve kabukları, bisküvi kırıntıları, çiğnenmiş sakızlar, kurumuş kirli tabaklar... Derin bir uykunun koynunda, her şeyi unutmak istiyordum. Uzanıp gözlerimi kapattım. Bir süre sonra zihnimin oradan oraya sıçraması kesildi. Gün boyu kasılı tuttuğum omuzlarım gevşedi. Tülleri nazlı nazlı havalandıran tatlı bir esinti bile çıktı. Başı-

mı yastığıma iyice gömdüm.

O da ne? Bir gıcirtı mı? Bedeni-me binlerce küçük iğne saplanıyordu sanki. Bir daha... Bir daha...

Ses komşu kızın üzerine bindiği küçük bahçe kapısından geliyordu. Acıyla inleyen yağsız menteşelerden. Kim olduğunu anlayamadığım birisi onunla konuşuyordu. Mırıl mırıl kelimeleri önceleri yumuşaktı ama sonradan tehditkâr bir hâl almaya başladı. “Yapma” diye yalvarıyordum, “Yapma şimdi ağlayacak”. Nitekim beklediğim gibi oldu. Komşu kız avaz avaz bağırılmaya başladı. İşlerin istediği gibi yürümediği aşikârdı. Sesinin şiddeti, gemi düdüğünden kapı gıcirtısına kadar değişik tonlarda alçalıp yükseliyordu.

İşte o an içimde bir yerler tutuştu. Nefes alamıyordum. Gözlerimin önünde kara kara benekler uçuşuyordu. Boğazımda sert bir düğüm vardı, gittikçe büyüyor, beni boğuyordu. Onu oradan söküp atmam lâzımdı. Kusmak istiyordum.

Birden kendimi pencereden sarkmış bir halde, bağırırken buldum.

- Çenen çekilsin emi!

Yanıyor, yakıyordu sesim. Küçük kız, üzerine yağın kin ve nefret dolu sağanaktan korkup sustu. Bu canhıraş bağırmanın sahibisiyle göz göze gelmeye cesareti yoktu.

Sonunda bahçe uzun zamandır beklediğim bir sessizliğe bürünmüştü.

Ertesi gün, komşu evde farklı bir hareketlilik vardı. Gelenlerin kimi içeriye giriyor, kimi dışarıda bekliyordu. Başları önünde bu yabancıların konuştuğu anlaşılmıyordu. Bir şeyler duyabilmek için o pencereden, bu pencereye gidiyordum ama sessiz bir uğultu yükseliyordu, o kadar.

Öğleye doğru apartmanın önü-

ne bir cenaze arabası yanaşınca kadar sürdü bu durum. Evden koşarak çıkan anne küçük tabuta sarılmış, feryat ediyordu. Biri büyük, biri küçük iki tabut yan yanaydı. Ne yaptığımı ancak o zaman anladım. Dilimi ısırardım. Kanatıncaya kadar geçirdim dişlerimi. Ama ne çare?

Ben bağırıldıktan sonra yürüyüşe çıkan kızla dedesini, bir kamyon altına alıp sürüklemiş. Bir duvara çarparak ancak durabilmiş.

Birkaç gün sonra kazanın olduğu yeri görmeye gittiğimde her yer tertemizdi. Bilmeyen birisi, orada ne yaşandığını kesinlikle anlayamazdı. Sadece onarılmayan duvardaki göçük vardı. İki göz olmuş bana bakıyordu.

Annenin o dakikaya kadar yeri görü inleyen sedası, cenaze arabası gözden kaybolduğu anda birden bire kesiliverdi. Gayet normal bir şeymiş gibi boynunu büküp gözlerini yumarak, evin önündeki ağacın altında saatlerce bekledi. Gecenin bir yarısında hâlâ oradaydı. Ertesi sabah da.

O günün üzerinden bunca yıl geçmesine rağmen kadının zihnindeki yeri hiç değişmedi. Yuvarlak bir yüzü, kıvrıkcık kızıl saçları, her an endişeyle dişlediği kalın, etli dudakları vardı. Yüzü bir parşömen gibi mat ve cansızdı. Anne olmanın başka hiçbir şey onu ilgilendirmezdi. Zorunlu olmadıkça ağzını açıp iki çift laf etmez, konuştuğundaysa ipe sapa gelir bir söz söylemezdi. Çevresindeki insanlara orada yoklarmış veya varlıkları gereksizmiş gibi davranırdı. Karşısındaki görmeden aşan bakışlara, ağzından dökülen iğreti kelimelere sahipti. Bütün bunlara kim talip olmak isterdi ki?

İşte! Bu yüzden en ihtiyacı olduğu bir zamanda, yanına varıp nasıl

olduğunu soran çıkmadı. Sahi bu kadın ne hisseder, ne düşünürdü? Kimse onun geleceği hakkında bir fikir yürütemiyordu. Yeniden anne olmayı dener miydi? Yoksa küçük tabutla birlikte o sayfayı da gömmüş müydü?

Onu bütün gece beklediği ağacın altından, servis aracını bekleyen bir çocuk ayırdı. Önce onun, sonra bir diğerinin peşinden giderek gününü geçirmeye başladı. Okula giden çocukların çantalarını, zorla taşımak istemesi ise onları korkutuyordu. Gördüğü birkaç terslemenin sonunda, yaptıklarından vazgeçip evine kapandı. Onu bazen ölen kızının kıyafetlerini yıkayıp asarken, kuruyanları ütülerken görüyorduk. Bazen de boş odalarda dolaşıp bir yerlere saklanmış kızını çağırdığını duyuyorduk.

Günler geceler boyu ayaklarının telaşlı sesi yankılanıyordu bahçede.

Keşke minik civcivler gibi eteklerine yapışıp peşinden koşturacak, durup düşünmesine fırsat vermeyecek birkaç çocuğu daha olsaydı. Belki o zaman başa çıkamadığı bu ezici duygular, düşünceler zihnine hücum edip onu ele geçiremezdi.

Üç ay sonra, gecenin bir vaktinde şaşkınlık içinde bağırp umutsuzca yardım isteyen birkaç kişinin sesine uyandım. Herkes evin önüne toplanmış, büyük ağacın dalları arasında sallanan bir çift bacağı dehşetle bakıyordu.

Komşu kadın, görevlilerin ipi kesmesiyle birlikte altındaki sedyeye boş bir çuval gibi yığıldı. Saçlarına kızının bütün tokalarını takmıştı. Bu onu son görüşüm oldu.

Komşu kızın yokluğuna kimse üzülmeydi. Onu arayan, özleyen bir tek annesi vardı. Aslında hiç gerek yoktu ki. O kız sürekli benimle zatten. Çekiştirdiği saçlarıma tutunup

ensemde oturuyor, arada bir de kulaklarına eğilerek bağıryor.

- Beni unutma.

Başıma gelen her neyse, tıpkı bir duman gibi dağılıp gitmesini istedim. Geçmişte kalan küçük bir sızı olmasını. Aklıma geldiği zamanlarda acı bir tebessümle anmayı.

Üzerinden bunca yıl geçmesine, ömrümde pek çok yeni sayfa açılmasına rağmen, uyandığımdaya görüyorum ki zihnim bu şeyi beslemiş. Henüz yeni gelip oturmuş gibi taptaze. Nasıl oluyorsa bazen, emin olmadığım bir süre rahatlayıp gevşiyorum. Sebepsiz, öylece. Sonra birden bire sokağın gürültüsü içinden süzülüp gelen bir çocuk ağlaması veya esentiler arasından kopup gelen bir fren sesi ile yeniden zihnimde hayat, omzumda yer buluyor. Başımı çevirmek bile istemiyorum. Döndüğümde bana bakan bir çift göz görmek korkusuyla sürekli önüme bakıyorum. Biliyorum ki omzumda benimle birlikte eğilip kalkan, sıkılınca arkasını dönüp oturan bir kız; düşmemek için saçlarıma tutunan küçücük eller var.

Kızın babası çok geçmeden evlendi. Yeni ailesiyle birlikte aynı evde yaşamaya devam ediyor. Altı yaşında bir de oğulları var. İşte! Tam zamanı. Annesiyle birlikte oynamak için bahçeye çıktılar. Duydunuz mu? Bu onun sesi. Doğduğundan beri böyle. Nasıl? Bir şeye benzetebiliyor musunuz? Duyduğunuz bu metalik, anlamsız ses çocuktan çıkıyor. Damağındaki deliği kapatmak için defalarca ameliyat olmasına rağmen, hâlâ normal bir sese kavuşamadı. Ablasının intikamını almak istercesine, bütün gün bahçede bağırp duruyor. Sesinin anlamsızlığını, çirkinliğini bildiğinden, her seferinde daha öfkeli, her seferinde daha çaresizce bağıryor. Ben mi? Sadece dinliyorum.

İSTANBUL'UN FETHİNDE ANADOLU VE RUMELİ (BOGAZIÇI) HİSARLARININ ÖNEMİ

Giriş

İstanbul'un Fethi (29 Mayıs 1453); tarihte çağ açıp çağ kapatan büyük fethin olarak geçmektedir. İstanbul'un fethine önemli katkı sağlayan yani "kökü maziden olan bir âti" olan Anadolu ve Rumeli Hisarı bu çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır.

İstanbul'un fethini müjdeleyen Hz. Peygamberin:

"التفتحن القسطنطينية، فلنعم الأمير
أميرها، ولنعم الجيش ذلك الجيش"

"Kostantiniye (İstanbul) muhakkak fethedilecektir. Onu fetheden emir ne güzel emir; onu fetheden ordu ne güzel ordudur (İmâm Mâlik, Müsned)" mealindeki bu hadisi şerif, Konstantiniye'nin fâtihi olma sıfatı dolayısıyla bunu gerçekleştirecek sultana büyük bir manevî güç sağlayacaktır. İstanbul fetheden komutan ve asker olmak için İslam'ın ilk yıllarından 1453 yılına kadar pek çok akın yapılmıştır. Hz Ebu Eyüp Ensari bu düstur doğrultusunda İstanbul surları yanında şehit olmuştur.

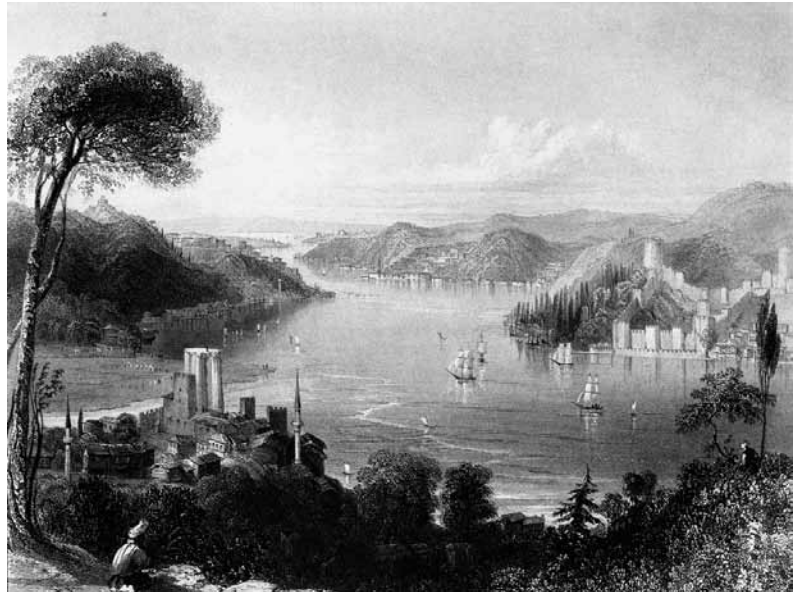
Bizans Devleti'nin sınır boylarında XIV. yüzyıl başlarında küçük bir beylik olarak kurulan Osmanlı Devleti'nin İstanbul'a ilgisi kuruluş devrinin ilk yıllarında başlamıştır. Orhan Bey ve I. Murad dönemlerinde Osmanlı askerleri Bizans'ın payitahtı önünde göründülse karşılıklı ittifaklar dolayısıyla fetih gerçekleşmemiştir. İlk ciddi muhasara teşebbüsü Yıldırım Bayezid tarafından 1395'te kuşatılmış ancak Haçlı kuvvetlerinin Balkanlar'a girdiği haber alınınca kuşatma kaldırılmıştır. I. Niğbolu zaferinden sonra Yıldırım Bayezid İstanbul'un fethini kolaylaştırmak için Boğaz'da Anadolu yakasına Anadolu Hisarını yaptırmış ve bu kale sayesinde şehirdeki faaliyetler izlenmiştir. Anadolu Hisarı'nın yapımı bitince, kendini biraz daha güçlü hisseden Yıldırım Beyazıd, Bizans hükümdarı II. Manuel'den İstanbul'u teslim etmesini istemiş, ancak hükümdar bu teklifi reddederek daha önceki istekleri olan yıllık vergiyi ödemek, İstanbul'da bir Türk mahallesi tesis ederek cami yapma ve kadı bulundurma hakkını tanımak suretiyle anlaşma

yolunu aramıştır. Bunun üzerine Yıldırım Bayezid İstanbul kuşatmasını tekrar yoğunlaştırmış, II. Manuel'de dışarıdan yardım alarak savunma tedbirlerini artırmıştır. Yıldırım Beyazid'in Timur'a yenilmesinden sonra Osmanlı idaresinin zayıflığından faydalanan Bizans hükümdarı, Anadolu yakasındaki bazı kaleleri geri almış ancak Anadolu Hisarı Osmanlıların elinde kalmıştır. Yıldırım'ın büyük oğlu şehzade Süleyman'ın bir müddet bu hisarda ikamet etmiştir. Anadolu Hisarına 1452'de Fatih Sultan Mehmed'in yaptırdığı hisarpeçe sayesinde savunma kalesi olmaktan çıkarak bir taarruz kalesi haline gelmiştir.

II. Mehmed'in tahta çıkmasının ardından sultanın hedefi artık iyice gücünü kaybetmiş olan Bizans'ın başşehri olmuştur. Daha şehzadelikte ve tahta ilk çıktığı yıllarda gerekli planlamaları yapmıştır. Bu fethi devletin geleceğinin teminatı ve kurmak istediği cihanşümul siyasetin dayanağı olarak görmüştür. Bir yandan jeopolitik olarak Rumeli ve Anadolu topraklarının ortasında irtibatı daima engelleyen bir konumda bulunması sebebiyle buranın fethi öncelik kazanmış, öte yandan coğrafi ve siyasî gereklilik yanında böyle bir fethin manevî boyutu da önemli bir dayanak olmuştur. Devletin imparatorluk sürecine girebilmesi de bu fete bağlıdır. İstanbul'un kuşatma hazırlıkları oldukça uzun sürmüştür. Öncelikle böyle bir harekâtı kolaylaştıracak ve Boğaz'ı kontrol altında tutacak olan bir hisar daha yapılması planlanmış, 1452 Nisanında Rumeli yakasında Boğaz'ın en dar yerinde yeni bir hisarın inşasına başlanmıştır. Dört ay gibi çok kısa bir sürede tamamlanan ve tüm askeri stratejiler göz

önünde tutularak mükemmel bir şekilde inşa edilen Rumeli Hisarı ise Eylül 1452 tarihinden itibaren Firuz Ağa komutasındaki 400 kişilik muhafızı ve güçlü top donanımı ile görevine başlamıştır. Böylece Anadolu ve Rumeli hisarlarındaki hisarpeçelere yerleştirilen ve su seviyesinde çaprazlama ateş eden topların desteği ile boğaz kontrol altına alınmıştır. Nitekim 10 Kasım 1452 günü Karadeniz'den gelen iki Venedik kadırgasına ateş açılmış, 26 Kasım'da Antonio Rizo idaresindeki gemi batırılmıştır. Bu tarihten itibaren, ustalıklı bir manevra ile Karadeniz'e kaçan Trabzon gemisi dışında İstanbul'un fethine kadar boğazdan hiçbir gemi Osmanlı kontrolü olmadan geçiş yapamamıştır. Fatih Sultan Mehmed daha sonra İstanbul'a yapılacak saldırıları önlemek amacıyla da 1457-1459 yıllarında Çanakkale Boğazı'nın iki yakasına da Kilitbahir ve Sultaniye adlarıyla iki Boğaziçi hisarı yaptırmıştır. Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul harekâtının fetihle sonuçlanmasın-

da önemli rolü olan ve Boğazkesen adıyla anılan bu hisarları kısaca anlatalım.

Anadolu Hisarı

İstanbul Boğazı'nın en dar yerinde, İstanbul'u fethetmek isteyen Yıldırım Bâyezîd, Göksu deresi ağzında, kayalık üzerinde 797 (1394-1395) tarihinde bir kale yaptırmıştır. Yıldırım Bâyezîd bu kaleyi bir garnizon olarak kullanmış ve İstanbul üzerinde baskı sağlamıştır. Fatih Sultan Mehmed 1452'de Avrupa yakasında Rumeli Hisarı'nı yaptırırken, Anadolu Hisarı'nın deniz tarafına hisarpeçe inşâ ettirmiştir. İstanbul'un fethinden sonra asıl işlevini yitiren Anadolu Hisarı, XVII ve XVIII. yüzyıllarda Karadeniz'den

gelen akınların durdurulmasında rol oynamıştır. 1825'e kadar sağlam olan kalenin 1830'dan sonra hisarpeçelerin bazı bölümleri yıkılmıştır. 1926 ve 1965 yılında tamir gören kale günümüzde müze olarak kullanılmaktadır. Anadolu Hisarı düzgün olmayan dikdörtgen planlıdır. Düzgün kesme taş malzemenen yapılan kale, Türk mimarlığının önemli bir eseridir.

Rumeli Hisarı

İstanbul Boğazı'nın en dar yerinde, Anadolu Hisarı'nın karşısında Rumeli yakasında yer almaktadır. İstanbul'un kuşatılması sırasında, boğazın kontrolünü sağlamak amacıyla Fatih Sultan Mehmed tarafından 1452 Mart'ında bizzat Fatih Sultan Mehmed Han'ın da bulunması ile inşaat başlatılmıştır. Dört ay gibi kısa bir süre içerisinde Mimar Muslihiddin'in yönetiminde kale tamamlanmıştır. 1460 ve 1464 yıllarındaki depremde hasar görmesi üzerine Fatih Sultan Mehmed tarafından tamir edilmiştir. 1510, 1773 ve 1794 tarihinde de yeniden tamir görmüştür. 1918 tarihinde de İsviçreli mimar tarafından tamire tâbi tutulmuştur. 1955 yılında esaslı bir tamir görmüş olup, 1958'de de müze haline dönüştürülmüştür. Rumeli Hisarı'nın bulunduğu yer, deniz kıyısından batıya doğru yükselerek dikleşen kayalıklar iki tepe oluşturur. Tepedeki iki büyük kule ve sahilde bir kuleyle üçgen gibi görünmesine karşın düzgün bir plan göstermemektedir. Batıdaki kara bölümünün savunmasına büyük önem verilmiştir. Beş kapısı bulunan Rumeli Hisarının surlarını ilk yapıldığı tarihte deniz suları dövmekte iken günümüzde karada kalmıştır.

Sonuç

Tarihin erken dönemlerinden itibaren kale mimarîsi askerlik ve teknik ile savaş usullerinin ilerlemesine paralel olarak gelişme göstermiştir. Eski çağlarından günümüze kadar Türk sanatı kendine özgün özelliğini kurumuş ve dünya sanatı içinde de daima önemli bir yere sahip olmuştur. Anadolu'nun fethinin ardından Selçuklu ve beylikler tarafında yapılan kaleler Osmanlı Devleti zamanında da artarak devam etmiştir. Anadolu Selçuklu dönemindeki kale faaliyetleriyle Anadolu, Osmanlı zamanında da üç kıtaya açılmıştır.

Osmanlı Devleti, gerçek savunma sistemi çok büyük olmayan ve çoğunlukla şehir dışında stratejik önemi olan yerler ile limanları korumak için kaleler yapmıştır. Bunların pek çoğu XVI. yüzyıldan önce inşa edilmişlerdir. İstanbul'un fethi öncesinde yapılan Boğaziçi ve Çanakkale Boğazi'ndeki kaleler Osmanlı kalelerinin şaheserlerindedir.

İstanbul'un fethine önemli katkı sağlayan Anadolu ve Rumeli Hisarı fetihinden sonra önemlerini kaybetmişlerdir. Anadolu Hisarı sivil yerleşime açılırken, Rumeli Hisarı uzun süre hapishane olarak kullanılmıştır. Buna rağmen konum ve

mimarileriyle İstanbul Boğazının iki yakasında inciden iki gerdanlık şeklinde şair, ressam ve seyyahlara konu olarak hep gündemde kalmıştır. **29 Mayıs 1453 kökü maziden olan bir âti** ve bir çağın başladığı ve bir çağın kapandığı bir tarihtir. *Bu tarihin oluşmasında önemli katkıları olan Anadolu ve Rumeli Hisarını anlamak ve korumak ve gelecek nesillerimize aktarmak önemli bir emanettir.*

KAYNAKÇA:

BORAN, Ali; **Anadolu'daki İç Kale Cami ve Mescidleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001;

BORAN, Ali; Osmanlı Dönemi Kale Mimarîsi", **Osmanlı**, 10, Ankara, 1999, s. 347–363.

BORAN, Ali; "The Architectural Style of Castles During The Ottoman Period", **The Great Ottoman, Turkish Civilisation**, IV, Ankara, 2000, s. 346–363.

BORAN, Ali; "Orta Asya'dan Anadolu'ya, Anadolu'dan Üç Kıtaya Türk Kaleleri", **Türk Dünyası Mimarlık ve Şehircilik Kurultayı**, 24-27 Mayıs 2010 Astana, Ankara, 2010, s. 89-106.

ULUÇAM, A; "Boğaziçi Hisarları ve Fetihteki Roller", **2. Uluslararası İstanbul'un Fethi Konferansı**, 30-31 Mayıs, 1 Haziran 1997, İstanbul, s.184-191.

Ahmet ÇELİK

MEDRESELERİMİZ -2-

III.

Medaris-i İslamiye memleketimizde ne gibi hulus-i niyete ibtinaen yapılmış olmalı ki hin-i tesisinden beri yetiştirdiği erbab-ı ilim ve irfan unutulsa bile birçokları muhtelif hükümet-i İslamiyenin zamanını idrak etmiş ve haklarında reva görülen bunca ihmallere karşı mevcudiyetlerini muhafaza ile bu mülk ve milletin şehraı terakkisinde yine cüz'i-küllü rehber olmaktan geri kalmamıştır.

Bir kere insaf ile düşünecek olursak bu gün memleketimizin medar-i terakkisi olan mekteplerimizin cismi değil ismi bile yokken gerek Osmanlılardan mukaddem ve gerek Osmanlılar zamanında bu milletin umurunun hüsn-ü temşitini deruhte eden ve umur-u dâhiliye ve hariciyesini idare eden nice büyük adamlar ve zaif ve kötü zamanlarında her türlü tedbiri düşünen fikirler hep o medreselerden yetişmiş ve hatta kemal-i cesaretle söyleyebilirim ki birçok zamanlarda asr-ı hazırımız ricalini pek görevde bırakan erbab-ı iktidar gelmiş geçmiş olduğunu tarih isbat etmektedir.

İrad ettikleri suallerinde Avrupa'yı aciz bırakacak, verdikleri cevaplarda isbat edecek derecede iktidarları ile şöhret-şîâr olan en sen vüzeray-ı Osmaniye'den **Şirvaniler, Ali Paşa, Fuat Paşa'lar, Cevdet Paşa'lar** bile o tarih-i Osmaniyenin azameti şanına bir timsal-i mücessem ve şahid-i bimisal olan medreselerimizden yetişmiş olmasıyla bu ruh-u millet kadri muhkam olan medreselerimizden ümid edildiği vechile istifadenin yolunu arayarak onların hüsn-ü mahafazası için ber-veçhi ati üç cihetin nazar-ı dikkat-

ten de dûr tutulması icab eder.

I. Medaris-i İslamiye vaktiyle ashab-ı hasenatın niyete makrun olarak kendi mülk-ü sarihlerinden vakıf ettikleri yahut hükümdaran-ı uzemanın ihya ve vakf ettikleri bir takım müessesat-ı hayriyedir ki onlar hem kendi namlarının unutulmaması ve hem de ahlaflarının tahsil-i ilim ve irfan etmeleri mülahazasına ibtinaen yapılmıştır. Binaenaleyh bunların devr-i sabıkta olduğu gibi kendi hallerine terk ediliverilmesi elde mevcut vesaiti ilm-i mearifi ve su-i istimal etmek demek olacağı cihetle nasıl bu cihet arzu olunmazsa onların ortadan kaldırılarak o büyük adamların namlarını millete unutturmak arzu olunacak şeylerden değildir. Fil-vaki zamanımızda kendisini hamiyet-i mücesseme bilerek hasene-i hamiyetten başkasına zerre kadar pay çıkarmayanlarımız bu gibi müessesatı diniye ve asar-ı İslamiyenin güya masadıradan mal kaçırmak için yapıldığını ve tesislerinde bir fikr-i sahih bulunmadığını iddia ediyorlar ise de biz zamanımızda nasıl herkesi niyet-i sahiha erbabı görür isek bizden evvel geçenlerinde yine niyet-i sahiha ashabı bilerek hüsnü niyet ve hamiyeti bir veya birkaç şahsa hasretmek cesaretinde bulunamayız.

II. Medaris-i İslamiyeyi hal-i aslilerine ve tavz-ı muamelelerine hanel getirmeksizin sıyanet ve muhafaza etmek ekserisinin kıymet-i tarihiyesi nokta-i nazarında bu milletin vezaif-i mukaddese-i vataniyyesi icabatındadır.

III. Medaris-i İslamiye memleketimizin ber tarafında yapılmış ve vilayetlerde, livalarda, kazalarda hatta bazı

karyelerde bile buluna gelmiş bir nevi daru't-tahsil'dir ki bu gün memleketimizdeki memur'ın-i mülkiye ve adliyenin ve mekatib-i mualliminin ekseriyyetini medreseden yetişenler teşkil ettiği gibi naibler, müftüler, müderrisler ve azalardan velhasıl makam-ı meşihat-ı aliyeyi işgal eden zevat-ı aliyeden tutarak mahallât ve kurâ eimmesine varıncaya kadar bütün pişrevan-ı millet yalnız o medreselerden yetişmiş ve diyebiliriz ki bugün medreseler mevcut olmasa bu millet serabistan-ı cehl içinde bönlük derecesinde bulunacaklarına hiç şüphe edilmezdi.

Geçenlerde dest-rest olduğum bir istatistiğe nazaran Memalik-i Osmaniy'e de mevcut olan medaris ber-vech-i atidir:

Edirne vilayeti: 48, **Erzurum** vilayeti: 81, **İstanbul** vilayeti: 278 (İstanbul medarisi herkeşçe meşhur ise de bu adetler meyânında görünüşte kendi gibi unutulmuş bir medrese var ki devri sabıkta öyle elinde kalan zengin bir imaretle halen çürümeye mahkum olmuş asar-ı nefise ile dolu ve kısmı külliyesi çalınmış bir mükemmel kütüphanesiyle meşhur olan medresedir. Maattessüf o mükemmel-i daru't-tahsil bu günde hal-i atalette kalmıştır.), **İşkodra**: 6, **Adana**: 102, **Ankara**: 109, **Aydın**: 294, **Bitlis**: 84, **Basra**: 8, **Bağdat**: 29, **Beyrut**: 16, **Cezayir-i Bahri Sefid**: 6, **Hicaz**: 13 (Hicaz vilayetinde gösterilen 7 medrese yalnız Medine-i Münevvere de olup diğer mahallerde arz-ı hicaz mehd-i İslamiyet olunmasına rağmen hiçbir medrese yoktur.), **Halep**: 117 (Halep vilayeti dahilinde Kilis kazasında 11 adet medrese var ki, burası bir zaman fenn-i mantık tahsilinde pek ileri gitmiştir. Maalesef bu gün tatbik edilen ihmal kaidesine mebni ne tedris ne de tederrüs kalmamıştır.), **Hüdavendigâr** (Bursa): 326 (Hüdavendigâr vilayetinin merkezi olan Bursa şehrinin eskiden ne kadar bir merkezi ilim ve irfan olduğu düşünülürse intizama aldığı surette ümid-i fevkinde matlub-u hasıl alacağı bedihidir. Halbuki Ders Vekaleti Aliyesi daha halen gözü

önündeki İstanbul medreselerini görmüyor.), **Diyarbakır**: 41, **Selanik**: 65 (Selanik vilayetinde gösterilen medreseler meyânında Kavalâ'da altı medrese bilhassa şayan-ı tizkârdır ki oradaki medreselerdin evkaf-ı fevkal gaye zengin olduğu için gerek müderrisini bila-müzahim idare eder. Yalnız bir tanzim-i umura muhtaçtır.), **Suriye**: 47, **Sivas**: 112,

Konya: 576 (Konya vilayeti medarisinin kesreti cihetinde nasıl mümtaz ise tahsil-i ilim ve mearif cihetinde de o nisbette mümtazdır. Merkez vilayetin neşrettiği fuyuzat-ı irfan o memleketin mukadderatında pek büyük bir tesir icrasından hali kalmamıştır. Konya'da yeni medreseler pek çok olduğu gibi Hazret-i Mevlana'nın mahalli tahsili olan **İplikçi Medresesi** gibi Selçuklulara ve Karamanoğulları'na mensup medreseler dahi vardır. Bunların kaffesinde tedris-i tederrüs bulunduğu halde Hazret-i Mevlana'nın Dergahı ittisalin de pek eski ve mükemmel bir medresenin harap ve muattıl kaldığını maatteessüf ilave etmeksizin geçmemekle beraber Veled Çelebi Efendi'nin bu babda himmetlerini bekleriz.)

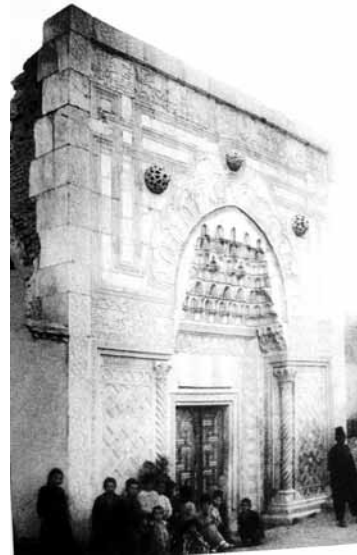
Trabzon: 62, **Kastamonu**: 122, **Kosova**: 41, **Mamuretü'l-aziz**: 29, **Manastır**: 31, **Musul**: 122, **Van**: 9, **Trablus**: 13, **Yanya**: 14, **Yemen**: 6, **İzmit Sancağı**: 17, **Bingazi Sancağı**: - , **Çatalca Sancağı**: - , **Zür Sancağı**: - , **Kudüs-ü Şerif Sancağı**: 10, **Kal'a-i Sultaniye Sancağı**: 6, **Yekün (toplam)** = 2.940

Şu istatistiğin ziyade veya noksan cihetleriyle tehalüf ihtimali var ise de ziyadeleğindeki ihtimali daha galiptir.

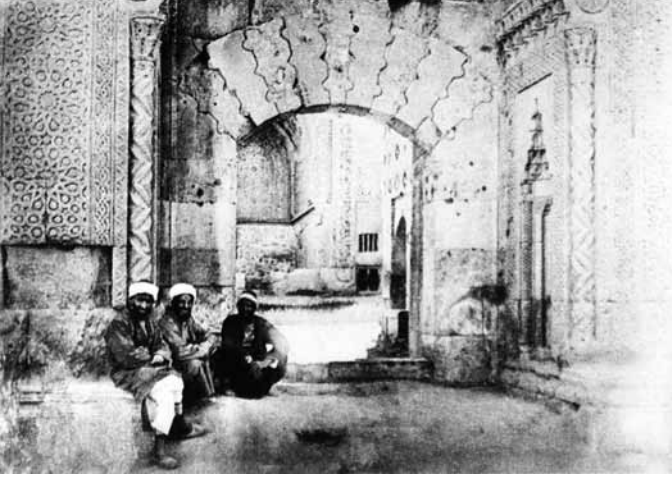
Bir kere düşünülürse hazır-ı elimizde 2.940 adet daru't-tahsil buluruz ki bu medreseler eslafımızın bize emanet olarak bıraktığı bir takım müessesat-ı hayriyedir. Biz bunları harap edersek emanete hiyanet etmiş olacağımız gibi bunları tahsilden hali bırakarak su-i isti'mal ettiğimiz takdirde dahi o emanete hiyanet etmiş olacağımıza şüphe edilmez.

Akşehir Taş Medrese

Karatay Medresesi (1895)

Sırcalı Medresesi
(1895)

Hususiyle eslafımız onları bize ne gibi bir fikir ile bırakmış gitmiş olduğunu iyi bir düşünce ile düşünür isek değil onların umranı ve terakkisine çalışmak belki çürümüş enkazlarını müzelerimizde teşhir edecek derecede erbab-ı insafın yüreklerinde bir his uyandırmaktan geri kalmaz.

Memleketimiz her zaman medreselere muhtaç olduğu gibi hali hazırında daha ziyade bunlara şedid-i ihtiyaç vardır. Bugün memalık-i Osmaniyenin yüzde biri denilecek kadar az bir nisbette köylerimizde; %5 denilecek kadar şehirlerimizde maarif nezaretinin ibtida-i mektebi var ki; Bunların da kısm-ı küllisi medrese tahsilini görmüşlerdir. İhtimal ki; karilerimiz ibtidaiye hakkında gösterdiğimiz şu nisbeti yedi beyinliğimize haml ile az gösterdiğimiz zan edeceklerdir. Fakat İstanbul'da Maarif Nezareti'nin maaş vererek idare ettiği kaç tane mekteb-i ibtidai olduğu düşünülürse gösterdiğimiz nisbetin pek çok gösterildiğini anlayabilirler.

Sözü buraya kadar uzatmaktan maksadım meşrutiyetle memleketimizin her tarafına tamim edileceğini ümid ettiğimiz mekatib-i ibtidaiye muallimleri hep medreselerden yetişecek ve bu suretle memleketimizin her tarafında bir amil-i müessir olarak kalacaktır. Binaenaleyh Ders Vekaleti aliyesi yalnız kötü bozuyu (?) İstanbul'da göstermeye çalışmayarak

memalık-i Osmaniy'e'nin her tarafındaki medreseleri nazarı dikkate almalarını rica eder ve bu bab da kendi fikrimizde ayrıca gelecek nüshamızda beyan edeceğiz.

Memleketin muhtaç olduğu muallimin ile düşünülürse bu muallimleri Mearif Nezareti yetiştirmekte aciz kalacağı gibi idadilerde, daru'l-muallimlerde tahsil etmiş şehir gençlerinin kura mekatib-i ibtidaiyesine muallim olmaya tenezzül etmeyecekleri şimdiden anlaşılmıştır. **Halbuki Maarif Nezareti'nin yetiştirdiği zevatın hemen yekunu şehir çocuklarıdır. Medreseler ise gerek şehir, gerek kuradan gelen birçok talibin-i ilim ve irfanın melce-i olmak itibarıyla bunlar derecelerine göre mesned-i meşihattan tut da kura imamlığı ve ibtidaiye muallimliği gibi küçük tabakalara gelinceye kadar aled-derecât talebe yetiştirdiği için memleketin bu medreselere ihtiyacı pek şediddir.**

Kaynaklar:

Ermenekli Mustafa Safvet Efendi, Medreselerimiz I, Beyanü'l Hak, 22 Zilkade 1328/10 Teşrinisani 1326, 26 Kasım 1910, Cilt 4, Sayı 87, sayfa 1642-1645

Ermenekli Mustafa Safvet Efendi, Medreselerimiz II, Beyanü'l Hak, 17 Zilhicce 1328/6 Kanunievvel 1326/20 Aralık 1910, Cilt 4, Sayı 89, Sayfa 1678-1680

Ermenekli Mustafa Safvet Efendi, Medreselerimiz III, Beyanü'l Hak, 8 muharrem 1329/27 kanuni Evvel 1326/9 Ocak 1911, Cilt 4, Sayı 92, Sayfa 1739-1733

Sadık Albayrak, Son Devir Osmanlı Uleması, İstanbul, 1996

Sadık Albayrak, Yürüyenler, Sürünenler, İstanbul, 1995

Sadık Albayrak, Son Devrin İslam Akademisi, İstanbul, 1998

Ebu'l-Ula Mardin, Huzur Dersleri, İstanbul, 1966

Zekeriya Akman, Darul-hikmetil-islamiyye, Ankara, 2009

Mehmet Ali Uz, Konya Alimleri Ve Velileri, Konya 1995